

ปัญหาและความ เป็นมาของปัญหา

โครงการอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นโครงการหนึ่งที่ทาง
เขตการศึกษา 2 ได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ อันได้แก่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและบางอำเภอในจังหวัดสงขลา
เนื่องจากจังหวัดดังกล่าวมีโครงสร้างทางด้านสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากท้องถิ่น
อื่น กล่าวคือ มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามถึงประมาณร้อยละ 80 ของประชากร
ในท้องถิ่นทั้งหมด โดยเฉพาะในเขตชนบท นิยมใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อ
ความหมาย ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ ยกเว้นประชากรบางส่วนในจังหวัดสตูลและ
สงขลาที่นิยมใช้ภาษาไทยท้องถิ่นในการสื่อความหมายในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว อีกทั้ง
ผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด
ปฏิบัติศาสนกิจอยู่เป็นนิจ และยึดถือศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม
การปฏิบัติทุกอย่างต้องยึดมั่นอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นหลักซึ่งได้บัญญัติหลักการต่าง ๆ
ในการดำเนินชีวิตไว้อย่างสมบูรณ์ทุกประการ ส่วนทางด้านการศึกษา นั้น ศาสนา
อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามาก ดังบทบัญญัติตอนหนึ่งในอัล-กุรอาน ที่ว่า
"ให้ศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ" และ "ให้ศึกษาหาความรู้แม้ว่าจะ
ต้องเดินไกลถึงเมืองจีน" ดังนั้น จึงทำให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามต้องสันทัดและ
นิยมให้บุตรหลานของตัวเองมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา
เป็นอย่างดี จึงมีการให้บุตรหลานของตัวเองได้รับการเรียนรู้ความรู้ทางศาสนาและ
หลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ จากผู้รู้ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ตามปอเนาะ ศาสนสถาน
และตามบ้านผู้รู้ จึงทำให้เกิดสภาพปัญหาทางด้านการศึกษาดังที่ทางเขตการศึกษา 2
(ฝ่ายโครงการอิสลามศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต 2, 2526 : 1 - 2) ได้
สรุปไว้

1) มีการตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านโดยทั่วไป
ดำเนินงานอย่างอิสระไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งให้ถูกต้องตามกฎหมาย ขาดการควบคุม
ดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการ

2) ทำให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา ต้องเรียน
หนักทั้งในโรงเรียนของรัฐและในโรงเรียนของเอกชน หลักสูตรก็ไม่สอดคล้องกัน
เรียนทั้งภาษามลายู อาหรับ ภาษาไทย และ รัมมาไนส์ ทำให้การเรียนรู้อาษาไทย
ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ทำให้ความรู้อ่อน สอบตกซ้ำขึ้นมาก

3) ครูสอนศาสนาไม่มีความรู้ทางวิชาการศึกษา ไม่เข้าใจหลักการสอน
จิตวิทยาการเรียนการสอน ไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษา ไม่มีใบอนุญาตการ
เป็นครูตามกฎหมาย

4) หลักสูตรและหนังสือเรียนต่าง ๆ ที่ใช้สอนกันอยู่นั้น ไม่สอดคล้อง
กับนโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และไม่เหมาะสมกับสภาพ
สังคม ความเป็นอยู่ของคนไทย

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้มีการสอนศาสนา
อิสลามขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา ดังปรากฏใน
คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก.930/2518 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2518 เรื่อง
ให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา โดยมีโครงการหลักในการดำเนิน
งานมีชื่อว่า โครงการจัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งมีหน่วยงาน
รับผิดชอบอยู่ 3 หน่วยงานด้วยกัน คือ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด
นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล และ สงขลา (ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามใน
โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต 2, ม.ป.ป. : 2 - 4) สำหรับ
สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 นั้น รับผิดชอบทางด้านวิชาการโดยมีฝ่ายโครงการสอน
ศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ ในระยะเริ่มแรกนั้นได้ดำเนิน
การสอนตามหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม น.ศ. 2519 ต่อมาเมื่อกระทรวงศึกษาธิการ

ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 แทนหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 แล้วทำให้การจัดชั้นเรียนและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาต้องเปลี่ยนไป หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2519 ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 แทนตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก. 424/2524 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2524 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2523 และได้ดำเนินการมาจนปัจจุบันนี้

เนื่องด้วยโครงการอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอน/การที่โครงการจะสัมฤทธิ์ผลได้มากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการ ส่วนสำคัญที่สุด คือ การสอนของครู และการสอนจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใต้นั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการสอนเป็นสำคัญ ซึ่งประสิทธิภาพการสอนนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ เช่น ลักษณะของครู ทักษะและวิธีสอนรวมถึงการจัดกระบวนการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์ตลอดจนการประเมินการเรียนการสอน ในการที่จะทราบถึงประสิทธิภาพขององค์ประกอบดังกล่าวนี้จะต้องมีการประเมิน (อุทุมพร ทองอุไทย, 2523 : 16) ได้กล่าวถึงการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูโดยทั่วไปนั้นสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ

- 1) ประเมินกระบวนการ (Process) ซึ่งมุ่งวัดพฤติกรรมการสอนของครู
- 2) ประเมินผลที่เกิด (Product) ซึ่งมุ่งวัดผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมในทางที่ มีความสามารถเพิ่มขึ้นหรือไม่ อันเป็นผลมาจากความพยายามของครู

แต่เท่าที่ปรากฏส่วนมาก มักนิยมประเมินในลักษณะที่ 2 เป็นส่วนใหญ่ คือ จะประเมินความประพฤติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสนใจถึงพฤติกรรมการสอนของครู จึงทำให้ครูไม่มีการปรับปรุงและพัฒนาเทคนิควิธีการเรียนการสอน มีการนำอุปกรณ์การสอนมาใช้น้อยมาก การสอนเป็นไปในระบบเดิมซ้ำซาก ก่อให้เกิดผลเสียต่อคุณภาพการสอน

การประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียน

ประถมศึกษานั้น นอกจากการประเมินความประพฤติและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าพฤติกรรม และการสอนของครูนั้นมีความสำคัญมาก เพื่อให้ครูมีการพัฒนาปรับปรุง แก้ไข เทคนิควิธีการเรียนการสอน มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่สร้างสรรค์กับครูผู้สอนวิชาศาสนา ตามโครงการอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาเป็นครูที่ทางเขตการศึกษา 2 คัดเลือกจากบุคคลในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีวุฒิทางการศึกษา และไม่เคยมีประสบการณ์ในการสอนมาก่อน ไม่มีความรู้เรื่องจิตวิทยา และเทคนิควิธีการสอน จึงทำให้ผลการสอนเป็นไปอย่างมีปัญหา ดังที่มาโนชญ์ บุญญาวัตร และคณะ (2527 : ไม่ปรากฏหน้า) ได้ติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า นักเรียนมุสลิมในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่ยังคงไปเรียนอยู่ในโรงเรียนพิเศษในหมู่บ้านอยู่ ทั้งในตอนเช้าหลังจากเลิกเรียน ตอนค่ำและวันหยุดเรียน ทั้งวันเสาร์และอาทิตย์เหมือนเดิม ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การเรียนการสอนตามปอเนาะเป็นที่ยอมรับของประชาชน จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาถิ่น ครูผู้สอนเป็นคนในท้องถิ่นมีความรู้สูง วางตัวดี ความประพฤติเรียบร้อย มีการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป มีโต๊ะอิหม่าม เป็นผู้ควบคุมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชนอยู่แล้ว และยังพบอีกว่า ครูซึ่งเป็นวิทยากรสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาบางคนมีปัญหา เช่น มีความรู้ทางศาสนาต่ำ การวางตัวไม่เหมาะสม ความประพฤติส่วนตัวไม่เรียบร้อย ไม่ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ แต่งกายไม่เรียบร้อยตามศาสนบัญญัติ ซึ่งอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนยังคงส่งบุตรหลานของตนเองไปเรียนตามปอเนาะและมีสียิด ดังนั้นเพื่อจะทราบถึงประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อ ในการศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครูตามโครงการอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ และได้กำหนดองค์ประกอบที่จะศึกษา 6 ด้านด้วยกัน คือ ลักษณะความเป็นครู เทคนิควิธีการสอนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและชุมชน การใช้อุปกรณ์การสอน การวัดและการประเมินผล

และผลการเรียนการสอน โดยกำหนดให้ผู้บริหารระดับโรงเรียนเป็นผู้ประเมิน
 เนื่องจากผู้บริหารระดับโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการเรียนการสอน
 และดูแลอย่างใกล้ชิดมาตลอด

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียน
 ประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ได้มีนักศึกษานัก
 วิชาการศึกษาและผู้รู้ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ได้ให้แนวความคิดไว้เป็นแนวใน
 การศึกษาในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายและจุดหมายของการสอน
2. แนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอน
3. ความหมาย และองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอน
4. ความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษา
5. การจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา
6. เทคนิคการสอนวิชาอิสลามศึกษา
7. วิธีสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

1. ความหมายและจุดหมายของการสอน

การสอน ใช้ตรงกับคำภาษาอังกฤษ 2 คำ คือ TEACHING และ
 INSTRUCTION คำนี้มีความหมายที่แตกต่าง คือ

สุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 17) ได้ให้ความหมายของการสอนและ
 การเรียนการสอนไว้ว่า การสอน (TEACHING) ครอบคลุมกิจกรรมการให้คำสั่ง
 สอนคนทำให้มีความรู้หรือให้สามารถทำอะไรได้ เป็นกระบวนการทางเดียวที่ตัว
 ผู้สอน หรือครูเป็นหลัก การเรียนการสอน (INSTRUCTION) หรือ To Teach

And To Be Thought เป็นกระบวนการสองทาง คือการให้ และการรับความรู้ที่
เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันทั้งฝ่ายผู้สอนที่เป็นฝ่ายให้ความรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นฝ่ายรับความรู้
ในขณะที่เดียวกัน ผู้สอนคือครูก็เกิดการเรี้นรู้จากการตอบสนองของนักเรียนด้วย
อย่างไรก็ตามคำว่า INSTRUCTION มักนิยมแปลสั้น ๆ ว่า การสอน แต่ขอให้
เข้าใจว่า เป็นการสอนของครูและการถูกสอนของผู้เรียน

สันต์ ชรรณบำรุง (2525 : 130) ได้ให้ความหมายของการสอน
INSTRUCTION ว่า หมายถึงกระบวนการเรียน การสอน ควบคู่กันไป เพราะฉะนั้น
คำนี้ จึงมีความหมาย 2 ประการรวมกัน คือ การเรียนและการสอน

การเรียน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือลักษณะ 2 ประการ
คือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการเรียนรู้ในแต่ละบุคคล
- 2) ลักษณะพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ
  - 2.1) ทางด้านพุทธิศึกษา หรือความรู้
  - 2.2) ทางด้านทักษะหรือความแคล่วคล่อง
  - 2.3) ทางด้านความรู้สึก ความสนใจ เจตคติและค่านิยม

การสอน หมายถึง พฤติกรรมที่ครูกระทำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ
เปลี่ยนแปลง (อารี สัมลหวิ อ้างใน สันต์ ชรรณบำรุง, 2525 : 132)

ธีระ รุญเจริญ (2525 : 157) ได้ให้ความหมายของการสอนว่า
การสอน หมายถึง กระบวนการซึ่งครู และนักเรียนร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมทาง
การเรียนรู้ และรวมถึงการสร้างค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ในอันที่จะช่วย
นักเรียนบรรลุเป้าประสงค์

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2525 : 59) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอน
ไว้ว่า การเรียน คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเฉพาะตัวบุคคล
การสอน คือ การพยายามที่จะสร้างสถานการณ์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม

การเรียนการสอน คือ การแนะทางเรียนที่ดี คือให้ผู้เรียนรู้จักหาวิธีเรียน
 ที่ตนเองจะทำให้เกิดความรู้ ความชำนาญให้มากที่สุด โดยประหยัดเวลา แรงงาน
 และทรัพย์สิน เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดที่อาจจะทำได้ การสอนของครูจะดำเนินไปได้อย่าง
 ราบรื่นตรงกับวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้นั้นครูจำเป็นต้องศึกษาจากข้อมูลหลาย
 ประการเพื่อนำมาชั่งเส้นสร้างการสอนของตนและการเรียนรู้ของเด็ก การเรียน
 การสอนไม่ว่าระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- 1) ผู้เรียน
- 2) บรรรชากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- 3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรรชากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน

สุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 16) ได้สรุปถึงกระบวนการหรือกิจกรรม
 ที่ผู้สอนได้กระทำขึ้น และมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีการเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรมในตัวผู้เรียน ซึ่งการสอนจะต้องมีความแตกต่างกันตามจุดหมายใน 5
 ลักษณะ คือ

- 1) การสอนในฐานะกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ในเชิงใด
 เรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องเป็นเรื่องเดียวกันหรือต่อเนื่องกัน ให้มีการพัฒนาสติปัญญา
 ในระดับต่าง ๆ จากต่ำไปหาสูง
- 2) การสอน ในฐานะกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกด้านจิตใจจาก
 สภาวะจิตใจที่แข็งกระด้างให้อ่อนโยน จากจิตใจที่ไม่ดีให้เป็นจิตใจที่ดี มีคุณธรรม
 ตามนัยนี้ การสอน มีความหมายเกี่ยวกับการอบรม จึงมักเรียกรวมกันว่า การอบรม
 สั่งสอน
- 3) การสอน ในฐานะกระบวนการสร้างทักษะ ความชำนาญด้านต่าง ๆ
 ทั้งความชำนาญทางกาย ความชำนาญทางสติปัญญา ตามนัยนี้ การสอนจึงมีความหมาย
 ในเชิงการอบรม
- 4) การสอนในฐานะวิธีการบีบบังคับ ให้ผู้ถูกสอนปฏิบัติตามที่ผู้สอนกำหนด
 ไว้โดยไม่มีข้อแม้มีจุดมุ่งหมาย ให้ผู้สอนจดจำ เช็ดถู ขนบ หรือเกิดความรู้สึก
 โอนอ่อนตามผู้สอน ตามนัยนี้ การสอนจึงมีความหมายในเชิง คำสั่ง จึงเรียกรวมกัน
 ว่าคำสั่งสอน

5) การสอน ในฐานะที่เป็นภาระแนะนำ ที่ผู้ถูกสอนมักใช้พูดกับผู้สอนเพื่อช่วยให้ความรู้ในการที่ตนเองจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เช่น ผมยังต้องประสบภาระนี้ในเรื่องนี้ โปรดสั่งสอนด้วยในเชิงประชิดประชิดหรือทำท่าย ผู้พูดอาจใช้คำว่าสั่งสอนเป็นการทำท่ายอย่างสุภาพ เช่น เราทราบว่าท่านเป็นเลิศในทางใช้ศอก โปรดสั่งสอนสักเพลง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในระบบโรงเรียนหรือการเรียนการสอนทั่วไป คำว่าการสอน มุ่งใช้มากในลักษณะที่ 1-3 ส่วนลักษณะอื่น มักยึดหยุ่นได้ตามสภาพแวดล้อมและใช้แสดงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันมากกว่าที่จะใช้ในการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษา ทั่ว ๆ ไป

โดยสรุป การสอนเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อวางเงื่อนไข และเตรียมสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ผู้สอนกำหนดไว้

2. แนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอน

ธีระ รุญเจริญ (2525 : 145-146) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีของการสอน ว่าขึ้นอยู่กับทฤษฎีทางจิตวิทยาว่าด้วยพฤติกรรม และทฤษฎีของปรัชญาว่าด้วยตรรกวิทยา และญาณวิทยา ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการสอนในฐานะที่เป็นภาระเสริมสร้างความรู้ให้สมบูรณ์ (Theories of teaching as cognitive reconstruction) ทฤษฎีนี้เน้นให้เห็นความสำคัญของพฤติกรรมของครู ในฐานะที่เป็นผู้ให้ความรู้ ความคิดเห็นแก่ นักเรียนทำให้ครูมีบทบาทสำคัญ คือ ในฐานะที่เป็นผู้นำและผู้ควบคุม การเรียนการสอน และในฐานะที่ผู้ให้คำปรึกษาหารือ และการแนะแนวทางแก่นักเรียน ฉะนั้นครูตามทฤษฎีนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาที่สอน วิชาทั่วไป และวิชาครู นอกจากนี้ยังจะต้องเป็นผู้มีทักษะและวิธีสอนที่ดีด้วย

2.2 ทฤษฎีว่าด้วยการสอนในฐานะที่เป็นการให้แบบฉบับแก่นักเรียน (Theories of teaching as model-providing) ทฤษฎีนี้ให้เห็นบทบาทของครูในฐานะที่เป็นผู้สืบต่อวัฒนธรรม และผู้ให้ทักษะแก่นักเรียน ฉะนั้น คุณสมบัติของครูในแง่นี้ ควรจะเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ (Personality) ที่ดี และมีความสามารถสูง

2.3 ทฤษฎีว่าด้วยการสอนในฐานะที่เป็นการวางเงื่อนไข (Theories of teaching as condition) หมายความว่า การสอนเป็นการชี้ทางให้นักเรียน เห็นว่าการปฏิบัติเช่นไรเป็นสิ่งที่สมควร หรือไม่สมควร ถ้าใครปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สมควร จะได้รับผลอย่างไร และถ้าปฏิบัติในสิ่งที่สมควรจะได้รับผลอย่างไร ตลอดจนแนะวิธีที่จะปรับปรุงหรือส่งเสริมปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมให้สิ้นไป ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นบทบาทของครูในฐานะที่เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของโรงเรียน และในฐานะที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ครูจำเป็นต้องเป็นผู้มีความประพฤติ กิริยาปฏิบัติ บุคลิกภาพ และความรู้รอบตัวดี

3. ความหมายและองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอน

คาร์เตอร์ วี กูด (CATER V. GOOD, 1973 : 589) ได้ให้ความหมายของการสอนที่มีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิภาพการสอน (EFFECTIVE TEACHING) ไว้ว่า หมายถึง การสอนอย่างมีแผนการ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ นั่นคือ การสอนที่มี ประสิทธิภาพ เป็นการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สมดังความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การสอนที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ผสมผสานกันหลายประการ

รัสเซลล์ (RUSSELL, 1964 : 307) ได้ศึกษาถึงวิธีการวัดประสิทธิภาพการสอนไว้ว่า ประสิทธิภาพการสอนสามารถวัดได้จาก การสังเกตพฤติกรรม การสอนของผู้สอน โดยการรวบรวมข้อมูลจากการใช้มาตราส่วนประมาณค่า และ

วิธีที่นิยมมากที่สุดคือ การวัดโดยให้ผู้อื่นเป็นผู้วัด เช่น ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ร่วมงานและผู้เรียน ส่วนลักษณะที่ได้มาจากการวัดก็คือ ลักษณะของผู้สอน และสิ่งแวดล้อมของการเรียนการสอน ที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพนั่นเอง

อุทุมพร ทองอุไทย (2523 : 57) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาจากผลงานวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ แล้วสรุปไว้ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพ จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ

1) ลักษณะครู ได้แก่ ลักษณะท่าทาง ความจริงใจ ความสนใจต่อผู้เรียน การให้ความเป็นกันเองเป็นผู้นำและผู้ที่มีความรู้ในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริงและทันสมัยอยู่เสมอ

2) วิธีสอน ได้แก่ การจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน การจัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ การใช้ตำราประกอบการเรียน มีทักษะในการสอนแบบต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและเวลามีการถ่ายทอดความรู้ ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความคิด

3) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับผู้เรียน มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์กับผู้เรียน ฟังความคิดเห็นจากผู้เรียน เป็นกันเอง ช่วยเหลือผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน

4) อุปกรณ์การสอนและการเรียน รวมถึงห้องปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือต่าง ๆ การมีห้องสมุดที่สมบูรณ์ และการมีตำราเป็นภาษาของตนเอง

5) การวัดผล มีการป้อนกลับและการเสริมแรง ใช้การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการสอนรู้จักออกข้อสอบที่ดี ให้คะแนนอย่างยุติธรรม

6)ทัศนคติของครูต่อการสอนและผู้เรียน ครูมีการยกย่องผู้เรียนอย่างจริงจังตั้งใจสอน

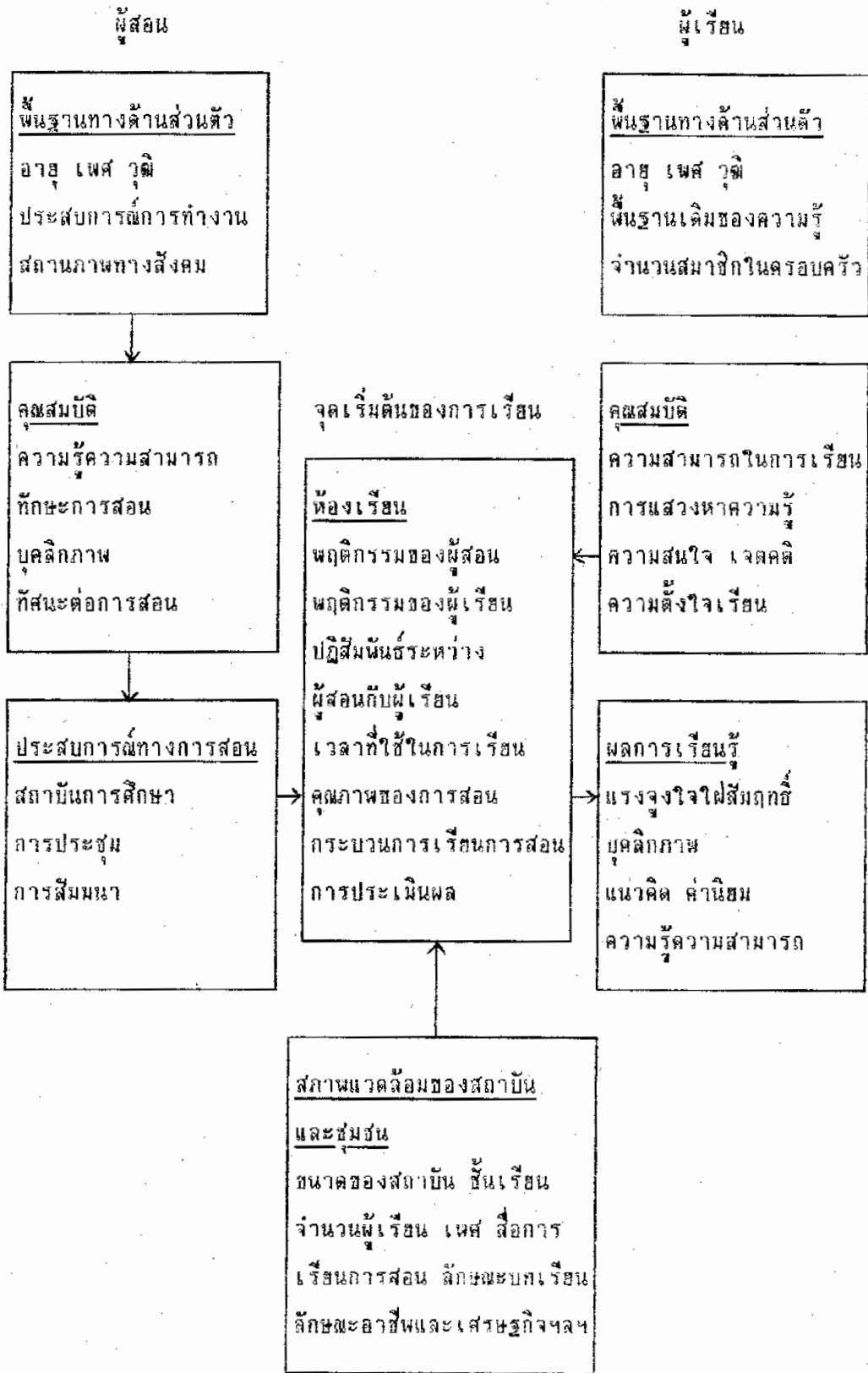
วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 59-60) เสนอความเห็นว่าการเรียนการสอนไม่ว่าระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่คุณครูจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกเกี่ยวกับความสามารถทางสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และความต้องการพื้นฐานเป็นสิ่งที่ครูจะต้องคำนึงถึง และจะละเอียดเสียมิได้

2) บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เลือกอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ครูเป็นส่วนสำคัญมากและเป็นส่วนหนึ่งที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในรูปแบบใด ความเป็นประชาธิปไตย ความเคร่งเครียด ความขี้บอของเด็กร สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้โดยครูเป็นผู้กำหนด

3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครู และเด็กจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ว่า เด็ก จะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวของการเรียนรู้ ครูควรจะต้องคิดถึงเด็กในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง เด็กมีสิทธิ์ที่จะได้รับความต้องการ ต้องการขั้นพื้นฐาน และกลวิธีที่ครูควรมีในการที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กรให้มากที่สุด

องค์ประกอบของการเรียนการสอน

3.1 องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้สอน การเตรียมตัวเพื่อการสอน ระดับใดก็ตาม สิ่งสำคัญและสิ่งจำเป็นของตัวผู้สอนอันดับแรก คือ จะต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการดี มีความสามารถเชี่ยวชาญในวิชาซึ่งจะสอนนั้น และมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคการสอน ตลอดจนทักษะในการสอน อันได้แก่ มีความรักในตัวผู้เรียน รักวิชาที่จะสอนและรวมถึงรักการสอน สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้บ่งถึงคุณภาพของการสอน สิ่งที่จะช่วยเสริมการสอนประการสุดท้าย ได้แก่ ประสบการณ์ทางการสอน เช่น การสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ การเป็นวิทยากร การได้มีโอกาสเข้าฝึกอบรมสัมมนา เป็นต้น

3.2 องค์ประกอบเกี่ยวกับผู้เรียน ข้อมูลส่วนตัวและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาละเอียด เช่น ความสามารถในการเรียนรู้ วิธีการแสวงหาความรู้ การสร้างความเข้าใจในการกระทำของผู้เรียน การยอมรับผู้เรียน ให้โอกาสผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพที่เขาจะมีอยู่ให้มากที่สุด เท่าที่เขาจะกระทำได้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ ที่ผู้สอนนำเสนอให้ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้เป็นรูปแบบใดก็ได้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2526 : 19 - 20)

จากองค์ประกอบของการเรียนการสอนดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าผู้สอนจะเป็นแกนหลักในการที่จะช่วยให้การเรียนการสอนนั้น ได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เสรี บุญกฤษ (2529 : 14) ได้สรุปจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนโดยทั่วไปว่า ประกอบด้วย

1) ลักษณะครู ได้แก่ การมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง สุขุมรอบคอบ มีความสนใจในวิชาที่สอน มีความรู้ในวิชาที่สอน ฝึกฝนและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน

2) วิธีสอน ได้แก่ การเตรียมการสอน การแจ้งแผนการสอนและวัตถุประสงค์ของการสอน การแนะนำเอกสารประกอบการสอน มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีการสอนอย่างเป็นขั้นตอน สอนตรงตามเนื้อหาให้โอกาสนักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดหาคำตอบด้วยตนเอง

3) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ได้การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเป็นกันเอง ใจกว้าง เปิดเผย รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนด้วยความจริงใจ เป็นที่ปรึกษาที่ดี ยินดีให้ความช่วยเหลือผู้เรียน ปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยการยอมรับและปรารถนาดี

4) การใช้อุปกรณ์การสอน ได้แก่ การใช้อุปกรณ์การสอนที่สัมพันธ์กับเนื้อหา อุปกรณ์เหมาะสมกับวิธีสอน วางแผนการใช้อุปกรณ์ ใช้อุปกรณ์อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง

5) การประเมินผล ได้แก่ ใช้การประเมินหลาย ๆ วิธี ใช้ข้อสอบที่ดี ประเมินด้วยความยุติธรรม แจ้งผลการประเมินและชี้แจงข้อบกพร่องได้อย่างรวดเร็ว ใช้การประเมินผลเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอน

4. ความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษา

การสอนวิชาอิสลามศึกษาสำหรับเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามในท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาศัยเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา ซึ่งให้รายละเอียดและหลักฐานจากคัมภีร์ของศาสนา คือ อัล-กุรอาน อัล-ฮะดีษนั้น มีเป้าหมายที่สอดคล้องกับการสอนจริยธรรมศีลธรรมในกลุ่มศาสนาอื่นที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม และทำการสอนโดยใช้นโยบายสาระตามคำสอน หลักความเชื่อที่ตนนับถืออยู่ เพราะคำสอนของทุกศาสนามุ่งให้ผู้นับถือปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้อง ละเว้นสิ่งที่ห้ามปฏิบัติในสิ่งที่แนะนำให้ปฏิบัติ และบำเพ็ญอยู่ในคุณธรรมที่ตนนับถืออยู่อย่างเคร่งครัด การจัดกระบวนการการเรียนการสอนในด้านจริยธรรมแก่เยาวชน

จึงเป็นเรื่องของการสอนให้เขาวงกตได้รู้จักและทราบซึ่งคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของศาสนาตามสมควรแก่วัย เพื่อให้การดำรงชีวิตในอนาคตของเขาอยู่ในกรอบของชีวิตที่สงบสุข เกิดผลดีแก่ตนเองสังคม โดยส่วนรวม ศาสนาอิสลามนั้นถือว่าการศึกษาเรื่องศาสนาในระดับต่าง ๆ ของชีวิตเป็นหน้าที่ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

จากการถือปฏิบัติดังกล่าว จึงทำให้จังหวัดที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลามในภาคใต้เกิดปัญหาทางการศึกษาหลายประการ คือ

- 1) ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนจากทางราชการให้ถูกต้องเหมาะสม ทำให้ขาดการดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ
- 2) ทำให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมาก คือ นอกจากต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาเรียนปกติแล้ว เด็ก ๆ เหล่านี้ยังต้องไปเรียนศาสนาอิสลามในโรงเรียนสอนศาสนาดังกล่าวในเวลาเข้าก่อนไปโรงเรียน ในตอนเย็นหรือค่ำเมื่อกลับจากโรงเรียนแล้ว นอกจากนี้ยังต้องไปเรียนในวันหยุด คือ วันเสาร์และวันอาทิตย์เต็มวันอีกด้วย จึงทำให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อผลการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร และมีสถิติการสอบตกซ้ำขึ้นสูงมาก
- 3) ครูสอนศาสนาอิสลามตามโรงเรียนต่าง ๆ ในหมู่บ้านเหล่านั้นยังไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ และไม่มีใบอนุญาตการเป็นครูตามกฎหมาย
- 4) หลักสูตรและหนังสือเรียนต่าง ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่นั้นส่วนใหญ่พิมพ์ขึ้นเป็นภาษามลายู ซึ่งจัดซื้อมาจากต่างประเทศ มีเนื้อหาสาระบางตอนไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย
- 5) นักเรียนต้องเรียนหนักทั้งภาษามลายู ภาษามลายู รูมาไนซ์ และภาษาไทย นับว่าเป็นภาระที่หนักมากเกินไปสำหรับเด็กวัยนี้

ในการแก้ปัญหาที่กล่าวมานี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามตั้งแต่ ปีการศึกษา 2519 โดยสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และคณะครู อาจารย์ ศึกษาพิเศษ และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลาม จำนวน 30 คน เป็นผู้จัดร่างหลักสูตร โดยกำหนดเนื้อหาในแต่ละชั้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-7 เป็น 7 รายวิชาดังนี้

- 1) วิชาหลักศรัทธา (เตาฮีด)
- 2) วิชาศาสนบัญญัติ (ฟิกฮีด)
- 3) วิชาศาสนประวัติ (ตาเรีค)
- 4) วิชาอัล-กุรอาน
- 5) วิชาหลักการอ่าน อัล-กุรอาน (ตัจวีด)
- 6) วิชาภาษาอาหรับ
- 7) วิชาจริยธรรม

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาอนุมัติหลักสูตรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ช่วยดำเนินการจัดอบรมครูเพื่อทำการสอนศาสนาอิสลาม ผู้เข้ารับการอบรมเป็นข้าราชการครูที่นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นผู้ที่ได้รับการบรรจุให้เป็นครูสอนภาษามลายูและศาสนาอิสลามมาก่อน มีความรู้สามัญเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ต่อมาได้มีการอบรมเพิ่มวุฒิได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7) ส่วนความรู้ทางศาสนานั้น ขณะนั้นยังไม่มีวุฒิ เพียงแต่ให้เป็นครูที่มีความรู้โดยผ่านการสอบความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทำการสอนศาสนาได้

การจัดอบรมครูก่อนส่งไปทำการสอนศาสนาอิสลามของสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ก็เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร วิชาศาสนาอิสลาม หลักการสอน วิธีสอนตามรายวิชาต่าง ๆ สื่อการเรียนการสอน การเตรียมการสอนและการจัดทำแผนการสอน การสอนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง

อยู่เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ค่อย ๆ หดสั้นไปที่ละโรงสองโรง ในที่สุดก็ไม่มีโรงเรียนใดทำการสอนศาสนาอิสลามอีกเลย ซึ่งทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ศึกษาสาเหตุแล้ว ปรากฏว่าครูสอนศาสนาอิสลามเหล่านี้มีความลำบากใจในทางปฏิบัติ เพราะไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารการศึกษาระดับโรงเรียน อำเภอและจังหวัดเท่าที่ควร โดยการอ้างเรื่องไม่มีงบประมาณเป็นสาเหตุสำคัญ บางโรงเรียนไม่ยอมแบ่งเวลาให้ทำการสอน โดยอ้างว่ากระทรวงศึกษาธิการสั่งให้ทำการสอนนอกเวลาเรียนปกติ

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2521 รัฐบาล และสภาคความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ผลอย่างจริงจัง จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านสังคม จิตวิทยา ด้านการเมืองภายใน ด้านการเมืองต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการป้องกันประเทศ สำหรับด้านสังคมจิตวิทยาในส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้กำหนดนโยบายและเสนอแนะแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

ก. นโยบาย

1) เร่งรัดการดำเนินการให้คนไทยมุสลิมมีความสำนึกเป็นคนไทย พุดและใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายทั่วถึง และขจัดมูลเหตุที่ทำให้คนไทยมุสลิมไม่นิยมภาษาไทย โดยให้เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ท้องถิ่นตามที่ปรารถนา และแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

2) ส่งเสริมคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสามัญ สายอาชีพ และการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษในการเข้ารับการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น และสนับสนุนการศึกษาขั้นสูงแก่บรรดาบุตรหลานของผู้นำท้องถิ่นในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม เพื่อเยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้สร้างความเข้าใจ กศนคติและความสำนึกในความเป็นไทย และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ และเป็นการสอดคล้องกับการประกอบอาชีพด้วย

3) ปรับปรุงและควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่พัฒนาจากปอเนาะ เพื่อให้นักเรียนนิยมการเรียนวิชาสามัญเพิ่มขึ้น กับให้นักเรียนพูดและใช้ภาษาไทย โดยแพร่หลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ข. ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ

- 1) ให้เขาวชนมุสลิม มีการเรียนรู้ภาษาไทยตั้งแต่เด็กเล็ก และให้มีโอกาสใช้ภาษาไทยเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ
- 2) ให้มีหลักสูตรและแบบเรียนภาษาไทยสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นโดยเฉพาะให้เหมาะกับสถานที่และความเป็นอยู่ของท้องถิ่น
- 3) ให้มีการสอนศาสนาอิสลามแก่บุตรหลานชาวไทยมุสลิมในโรงเรียนประชาบาล มัธยม อาชีววะ วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัย
- 4) ให้มีระเบียบพิเศษ เพื่อสามารถบรรจุผู้ที่เป็นคนของท้องถิ่น
- 5) ให้สิทธิพิเศษและการสนับสนุนบุตรหลานผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นมุสลิมควรเป็นโครงการชั่วคราว เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่ควรให้สิทธิพิเศษตลอดไป
- 6) โดยที่การศึกษาเป็นเรื่องเร่งด่วน และเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหา ฉะนั้นการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ อาทิ สื่อมวลชนของรัฐ วิทยุ โทรทัศน์ และกิจกรรมอื่น ๆ จะต้องมุ่งให้ส่งเสริมงานด้านการศึกษาด้วย
- 7) การแก้ไขปัญหาการพูด และการใช้ภาษาไทย ตลอดจนความสำนึกในความเป็นไทยนั้น ควรจะได้ทุ่มเทกระทำอย่างจริงจัง โดยเลือกพื้นที่เป้าหมายที่ใดที่หนึ่ง เช่น จังหวัดปัตตานี และกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน แล้วดำเนินการให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายในระยะเวลาที่กำหนดไว้เพียงใด (เอกสารประกอบการสัมมนาฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา, อัดสำเนา)

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติในเรื่องนโยบาย ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามันคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้พิจารณาเห็นว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จากการศึกษาสาเหตุของจังหวัดต่าง ๆ ปรากฏว่า จังหวัดไม่สามารถดำเนินการได้เพราะขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ครูสอนศาสนาอิสลาม และไม่มียงบประมาณที่จะดำเนินการ

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้วิเคราะห์หาคำว่า เห็นว่า ในโรงเรียนประถมศึกษามีครูที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก น่าจะมีผู้เคยเรียนวิชาศาสนาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม วิทยาลัยครู และโดยการศึกษาด้วยตนเองพอที่จะสอนไปพลางก่อนได้ จึงได้จัดทำแบบสำรวจเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 2 ผลการสำรวจแต่ละจังหวัดมีครูมุสลิมที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามและมีความสมัครใจที่จะเป็นผู้ทำการสอนศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ครบทุกโรงเรียน ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จึงได้จัดทำแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ของเขตการศึกษา 2 ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ พิจารณาโดยยึดหลักดังต่อไปนี้

1) การสอนศาสนาอิสลามโดยเฉพาะหลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ และวิชาจริยธรรม ให้ทำการสอนเป็นภาษาไทย ตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของนักเรียน และให้ครูประจำการเป็นผู้สอน ส่วนวิชาอัล-กุรอาน หลักการอ่านอัลกุรอาน และภาษาอาหรับนั้นให้สอนเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งอาจเชิญบุคคลภายนอกมาสอนก็ได้

2) การกำหนดหลักสูตรการอบรมครูและการจัดหาวิทยากรมาเป็นผู้ให้การอบรมครูนั้น ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรการอบรมไว้ตามประเภทของผู้รับการอบรมเป็น 3 ประเภท คือ

- ก. ครูสอนศาสนาเป็นภาษาไทย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ
- 1) ผู้มีความรู้ทางศาสนาโดยการศึกษาด้วยตนเอง หรือศึกษาจากวิทยาลัยครู ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 10 วัน
  - 2) ผู้ที่จบชั้นปีที่ 4 (อับตีดาอ์) จากโรงเรียนราษฎร์ สอนศาสนาอิสลามต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 6 วัน
- ข. ครูสอนเฉพาะภาษาอาหรับ ต้องเข้ารับการอบรมตาม หลักสูตร เป็นเวลา 3 วัน
- ค. ครูใหญ่ หรือ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่เปิดสอนศาสนา อิสลาม ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 2 วัน

5. การจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา

การจัดการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตร ไปใช้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และ บุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนจะได้แก้ปัญหาชีวิต สามารถปรับปรุงตนเองให้ เข้ากับสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525 : 4) ได้เสนอแนะกระบวนการเรียนการสอนสำหรับครูไว้ดังนี้

1) กระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนควร ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจแก่ผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2) ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของ ท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำ วัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ

3) ผู้สอนควรคำนึงถึง การที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ฝ่ายโครงการจัดสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, (2535 : 38) ได้ให้แนวการจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาให้ประสบความสำเร็จตาม จุดหมายที่วางไว้ว่า วิทยากรสอนวิชาอิสลามศึกษามีแนวดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการ ปฏิบัติจริงของผู้เรียน
- 2) วัดความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นของผู้เรียนก่อนวางแผนการสอน ทุกครั้ง
- 3) จัดการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น
- 4) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัด ความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาส เท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด
- 5) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ หรือบูรณาการในรายวิชา ต่าง ๆ และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้มากที่สุดด้วย โดยเฉพาะกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- 6) จัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดอย่าง มีเหตุผล
- 7) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติจริงให้มากที่สุด
- 8) ในการจัดการเรียนการสอนทุกครั้งควรสอดแทรกการอบรมด้าน คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์อย่างสม่ำเสมอ
- 9) ควรมีการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

10) พยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่มาเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุด

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 จัดเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียน และชุมชนที่เด็กอยู่ เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นให้ผู้เรียนมีแนวปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาอิสลาม และเป็นหลักการที่สนองความต้องการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (สำราญ พงษ์วารัตน์ อ่างใน สุนทร ปิยะวสันต์, 2533 : 59) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งสองจะสัมพันธ์กัน เพราะจะต้องนำเนื้อหาในหลักสูตรอิสลามศึกษาไปสอนแทนเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นบางส่วนและเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เฉพาะจริยศึกษาทั้งหมดผู้สอนนอกจากจะสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษาแล้วยังจะต้องให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 อีกด้วยฉะนั้นลักษณะการจัดการเรียนการสอนก็ใช้เทคนิควิธีการ เช่นเดียวกับการสอนของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

6. เทคนิคการสอนวิชาอิสลามศึกษา

เขตการศึกษา 2 (มปป. : 50-69) ได้นำเสนอเทคนิควิธีการสอนวิชาอิสลามศึกษา เพื่อให้ครูผู้สอนได้เลือกใช้และประยุกต์ตามความเหมาะสมของผู้เรียนและเนื้อหาวิชา ดังนี้

1) การสอนแบบบรรยาย หรือแบบปรูกลา หมายถึง เรื่องราวที่กล่าวที่แสดง เป็นวิธีสอนวิธีหนึ่งที่ครูส่วนใหญ่ใช้กันอยู่ทั่วไป เป็นการสอนที่ครูศึกษาหาความรู้มาแล้ว มาบอกหรืออธิบายให้นักเรียนรับทราบ รับรู้ เป็นการสอนความรู้ใหม่โดยวิธีย่อ และต่อเนื่องกันอย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอนชัดเจน ไม่สับสน เป็นไป

ตามลำดับชั้นของเนื้อหาที่สอน ส่วนนักเรียนเป็นผู้รับฟังและคอยจดบันทึกเท่านั้น คอยคล้อยตามความคิดเห็นของผู้พูด และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม การสอนแบบ บรรยายนี้ ผู้สอนอาจใช้อุปกรณ์ประกอบคำบรรยายด้วย เช่น แผนภูมิ รูปภาพ ฯลฯ

2) การใช้คำถาม เพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักคิดและหาคำตอบเอง ครูจะต้องพยายามใช้คำถามกับนักเรียนมาก แต่อย่างไรก็ตามการใช้คำถามที่ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพมิใช่ง่าย ฉะนั้นครูต้องศึกษาวิธีการและเทคนิคการใช้คำถามอยู่เสมอ คำถามที่ดีจะต้องค้นคว้า ทดลองหรือหาเหตุผล หากข้อมูลประกอบมาก จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็กคิดเป็น ฟังตนเองได้และมั่นใจ ในตนเองยิ่งขึ้น

3) การสอนแบบสาธิต หมายถึง การปฏิบัติ หรือการกระทำ ตัวอย่างให้ดู เป็นขั้นตอนอย่างละเอียด เพื่อเข้าหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ และ เมื่อสาธิตแล้วก็จะให้ผู้เรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้สาธิตไปแล้วว่าถูกต้องเพียงใด การสอนแบบนี้เป็นการสอนให้นักเรียนปฏิบัติ นับว่ามีประโยชน์มาก เพราะทำให้ ผู้เรียนมองเห็นวิธีเรียนเป็นขั้นตอน ตามลำดับจากง่ายไปหายาก เป็นแรงจูงใจให้ ผู้เรียนสนใจสามารถทำงานได้ถูกต้องแม่นยำ ทั้งเป็นการประหยัดเวลาในการสอน ของครูด้วย

4) การค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมการเรียนที่ช่วยส่งเสริม ให้นักเรียนรู้จักเรียนด้วยตนเอง ในการมอบหมายงานให้นักเรียนทำหรือการให้ นักเรียนค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ครูจะต้องมีจุดหมายและเตรียมตัวล่วงหน้าจะต้อง ศึกษาและค้นคว้าวางหน้าว่ามีแหล่งความรู้ และข้อมูลที่ใดบ้างที่เด็กจะได้ไปศึกษา และค้นคว้าได้

5) การให้ทำแบบฝึกหัด หรือการให้การบ้าน เป็นกิจกรรมการ เรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ผลจากการทำแบบฝึกหัด จะบอกให้ครูทราบว่า นักเรียนเข้าใจบทเรียนที่เรียนไปแล้วหรือไม่ ถ้านักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือทำ การบ้านไม่ค่อยได้ก็แสดงให้เห็นว่า ครูจะต้องสอนซ่อมเสริมหรืออาจจะต้องทบทวน บทเรียนใหม่

6) การสอนแบบอภิปรายรายกลุ่ม เป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนทุกคนในชั้นได้ร่วมกันออกความคิดเห็นในวิชาหรือเรื่องที่ต้องการอภิปราย โดยที่ทุกคนได้แสดงเหตุผลในความคิดเห็นของตนเอง และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นการสร้างภาวะการณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการค้นหาความจริงของตนเองกระจำงขึ้น เนื่องจากได้ออกความคิดเห็นรับฟังผู้อื่น ได้รู้จักปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและประเมินผลการกระทำของคนในโอกาสที่ได้รับความรู้เพิ่มจากการอภิปรายปัญหานั้น ๆ

7) การศึกษานอกสถานที่ เป็นการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรงและได้พบโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งมีประโยชน์มาก และมีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมาก นอกจากนั้นยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนของนักเรียนด้วย การจัดการสอนให้มีการศึกษานอกสถานที่ควรเตรียมการอย่างระมัดระวัง เพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสของหรือสถานที่ที่น่าสนใจอันเป็นประสบการณ์ตรงในการศึกษา การจัดทัศนศึกษานี้จะจัดเป็นระยะสั้นเพื่อไปเยี่ยมชมที่แห่งเดียว หรือไปหลาย ๆ วัน เพื่อชมหลายสิ่งในหลาย สถานที่ก็ได้

8) การสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการสอนแบบหนึ่งที่ทำให้นักเรียนออกมาทำท่าทางเลียนแบบของจริงตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น เช่น ทำเดินหกล้ม ริ่ง พุด อากัปกิริยาต่าง ๆ ของเพื่อน หรือแสดงบทบาทสมมติเป็น พี่น้อง พ่อ แม่ ตำรวจ ผู้ร้าย ทหาร จราจร พ่อค้า หรืออื่น ๆ โดยที่คิดท่าแสดงเอาเองว่า ท่าเป็นคนนั้นจะต้องทำท่าอย่างนี้ เป็นต้น การสอนด้วยการแสดงบทบาทสมมตินั้นสามารถนำไปสอนสอดแทรกได้หลาย ๆ บทเรียน

9) การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นกิจกรรมการสอนที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน แสดงบทบาทสมมุติมาก แตกต่างกันอยู่ตรงที่ว่า การแสดงบทบาทสมมุติเน้นที่การแสดงออก และความรู้สึกของผู้แสดงแต่ละคน แต่การสร้างสถานการณ์จำลองเน้นที่กระบวนการและบรรยากาศทั้งหมดของการแสดงเน้นจำลองสถานการณ์จริงทั้งหมดไว้ในห้องเรียน เป็นต้นว่า เมื่อจะสอนเรื่องการลดคะแนนเลือกตั้งแทนที่จะบรรยายอย่างเดี๋ยวนั้น ก็สร้างสถานการณ์ของจริงขึ้นมา ซึ่งมีผู้สมัครเลือก

ตั้งมีเจ้าพนักงานของหน่วยเลือกตั้งมีหีบบัตร มีบัตรลงคะแนนและอื่น ๆ ในการเลือกตั้งครูและนักเรียนก็จะร่วมกันสร้างและจัดหาให้ครบและให้นักเรียนฝึกการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามขั้นตอนที่ถูกต้องจริง ๆ

นอกจากการสอนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมด ยังมีวิธีสอนอีกหลายรูปแบบที่สามารถประยุกต์ได้กับการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้า และหาแนวทางในการสอนที่จะทำให้นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด รวดเร็วที่สุด และสามารถปลูกฝังจริยธรรมที่ต้องการเน้นตามวัตถุประสงค์วิชาจริยศึกษาระดับประถมศึกษาด้วย และผ่านโครงการจัดสอนศาสนาอิสลามให้โรงเรียนประถมศึกษาให้ได้นำตัวอย่างวิธีสอนต่าง ๆ มาใช้ในการสอนวิชาศาสนาอิสลาม

ตัวอย่างการสอนวิชาเอกภาพ เรื่องหลักการศรัทธา 6 ประการ ชั้น
ป.4 จุดประสงค์ บอกรับรู้การส่งเสริมให้การศรัทธามีความมั่นคงได้

กิจกรรม

- 1) สันทนาการเรื่องหลักการศรัทธา 6 ประการ
- 2) ชักถามเกี่ยวกับความสำคัญของหลักการศรัทธาที่มุสลิมทุกคนต้องรู้ และยึดมั่นเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต
- 3) ครูอ่านนำอาษะฮ์ เกี่ยวกับหลักการศรัทธา 6 ประการ อาจนำมาจากหะดีษและอัล-กุรอ่าน อาษะฮ์ใดก็ได้สัก 2-3 อาษะฮ์ แล้วให้นักเรียนอ่านตาม
- 4) ครูกำหนดปัญหาว่า "เรามีแนวทางใดบ้างที่จะทำให้การศรัทธาของเรามั่นคงยิ่งขึ้น"
- 5) ครูถามแนวทางปฏิบัติให้นักเรียนตอบทีละคน แล้วเขียนคำตอบลงบนกระดานดำ ไม่ว่าจะผิดหรือถูก คนไหนที่ตอบไม่ได้ก็เว้นไปถามคนต่อไป ถ้าหมดทุกคนแล้วเห็นว่ายังไม่พอ ถามต่อไปได้
- 6) เมื่อถามเป็นที่พอใจแล้วให้นักเรียนสรุป โดยแยกออกเป็น 3 พวก

- 6.1) ข้อเสนอแนะที่ปฏิบัติได้
- 6.2) ข้อเสนอแนะที่ปฏิบัติไม่ได้
- 6.3) ข้อเสนอแนะที่ดีที่สุด

7) ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป แล้วให้นักเรียนบันทึกไว้เพื่อนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติต่อไป

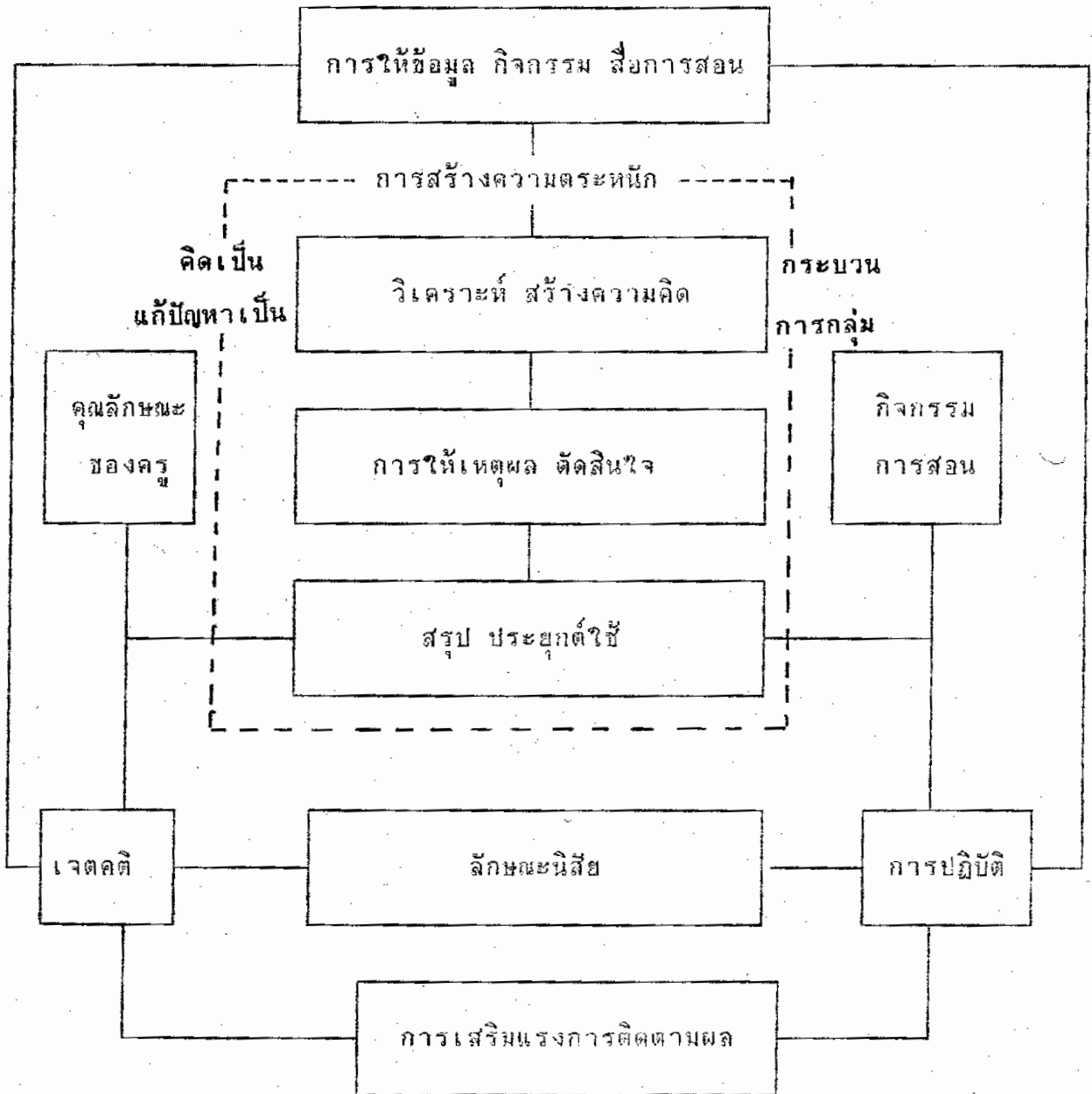
7. วิธีสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2533 : 285 - 286) ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ให้ผู้เรียนใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเห็นคุณค่ายอมรับค่านิยมนั้น และยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย
- 2) เสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง เรื่องจริง สร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนพบปัญหาของคนอื่นหรือสังคมอื่นนำมาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตัวเอง ทำให้เกิดความรู้สำนึกที่จะปรับพฤติกรรมของตัวเองโดยไม่รู้ตัว
- 3) แสดงหาแบบอย่างกิจกรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมเนียม สิ่งเหล่านี้จะขัดเกลาความคิด และจิตใจของผู้เรียน ในขณะละเอียดอ่อนและสร้างค่านิยมได้
- 4) จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้วัดความจริงมีเหตุผล
- 5) ให้โอกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรม สโมสร ให้อิสระแก่ผู้เรียน ตามรสนิยม และความปรารถนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัด ความสนใจ
- 6) สอนให้สัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ และสอดคล้องแทรกเข้าไปในทุกครั้งที่จัดการเรียนการสอนในพฤติกรรม

7) การเรียนการสอนจริยศึกษา ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรสอนทุกโอกาส ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ครูต้องติดตาม แก้ไขข้อบกพร่องทางจริยธรรมของนักเรียน ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมไม่ควร ต้องแก้ไขทันทีและให้กำลังใจยกย่อง ชื่นชมเมื่อนักเรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม

รูปแบบของกระบวนการสอนจริยศึกษา

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 33 - 39) ได้เสนอกระบวนการสอน
จริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา 7 ขั้นตอน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารและความรู้เป็นการเริ่มบทเรียนของครู
โดยนำเข้าสู่เรื่องราว ประเด็นเหตุการณ์ที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ต้อง
การสอน การให้ข้อมูลรายละเอียดประสบการณ์ต่าง ๆ จะมีลักษณะที่เกี่ยวพันกับ
องค์ประกอบของตนเอง เนื้อหาวิชาการ สังคมสิ่งแวดล้อมให้สัมพันธ์หรือดำเนิน
ไปด้วยกันในการสอนแต่ละครั้ง วิธีการเสนอข้อมูลเรื่องราวจึงต้องน่าสนใจ ชวน
ติดตามให้ประเด็นที่ต้องการความคิดในรูปของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
(INSTRUCTIONAL ACTIVITIES) ควบคู่ไปกับการสื่อสารการสอน (MEDIAS)
บางประเภท เช่น การเล่นนิทานประกอบรูปภาพ และสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

การเริ่มต้นให้ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการปูพื้นฐานในกระบวนการขั้น
ต่อไป นักเรียนบางส่วนจะมีโอกาสร่วมในการแสดงออก ในขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่
จะต้องตั้งใจสนใจต่อข้อมูลที่จะได้รับการรู้จักเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีขั้นตอนและ
แบบแผน ครูผู้สอนเองก็ต้องมีทักษะการสอนหลายประการในการวางแผนการสอนให้
เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียน การจัดกิจกรรม การสร้างสื่อการสอนให้เหมาะสม รู้จัก
การสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์และถูกต้อง และประการสำคัญ คือ
การสร้างบรรยากาศของชั้นเรียน ให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะรับข้อมูลรายละเอียด
ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์และสร้างความคิด เมื่อนักเรียนทุกคนได้รับข้อมูล
ในขั้นที่ 1 และกระบวนการขั้นที่ 2 ก็จะเริ่มขึ้นโดยเน้นและฝึกฝนให้นักเรียนแต่ละ
คนได้รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้นั้นสร้างเป็นความคิดเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น
เป็นความคิดที่เกิดจากดำเนินยัม ลักษณะประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได
รับมา นักเรียนบางส่วนจะมีโอกาสเสนอความคิดเห็นและการให้เหตุผลของตนเอง
ต่อชั้นเรียน มีการอภิปรายซักถามประเด็นปัญหาต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนซักคิด
ประสบการณ์ที่แต่ละคนมีอยู่ การให้ตัวอย่างหรือข้อมูลเพิ่มเติม เป็นต้น ในขั้นนี้ครู
ต้องให้เวลากับนักเรียนส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้อย่างเพียงพอ

ทักษะที่นักเรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและปลูกฝังในขั้นนี้มาก คือ การสร้างความคิดเห็นของตนเอง ความมั่นใจในการแสดงออก การวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นต่าง ๆ การอภิปรายซักถาม และการรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บทบาทของครูที่จำเป็น คือ การให้นักเรียนรู้จักคิด ให้โอกาสและเวลาอย่างพอเหมาะต่อสิ่งที่นักเรียนได้รับการสนับสนุนและยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 3 การให้เหตุผลและการตัดสินใจ ในลำดับขั้นนี้จะเกิดขึ้นต่อจากขั้นที่ 2 ที่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียนมีประเด็น และข้อสรุปที่ต้องเลือกหลายประการที่มีเหตุผล และคุณค่าแตกต่างกัน ครูผู้สอนจะแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการเลือกและตัดสินใจมากขึ้น โดยครูจะมอบหมายหัวข้อประเด็นที่ต้องการเรียนรู้หรือคำถามที่ต้องการคำตอบให้กับกลุ่มแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายกลุ่มย่อยด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ การทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ทำการรวบรวม และเพิ่มเติมข้อมูล การวิเคราะห์ซักถาม การระดมความคิด แนวทางวิธีการต่าง ๆ และนำมาซึ่งสำคัญ คือ การตัดสินใจการเลือกวิธีการที่ดีและเหมาะสม ขั้นตอนการแก้ไขปัญหาและการให้เหตุผลประกอบ กฎเกณฑ์ ความเชื่อ ข้อตกลงที่กลุ่มเลือกใช้ ในการพิจารณาตัดสินใจ

ในขั้นที่ 3 นี้ นักเรียนจะต้องมีทักษะเพิ่มขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องของการอภิปรายกลุ่มย่อย การตัดสินใจ การให้เหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและหากกฎเกณฑ์ที่กลุ่มสร้างขึ้น ครูจะมีบทบาทในเรื่องการแบ่งกลุ่ม การกำหนดกติกาและการศึกษาหัวข้อประเด็นที่กลุ่มต้องทำในระหว่างการอภิปรายกลุ่มย่อย ครูควรช่วยเหลือดูแลและให้คำแนะนำแก่นักเรียนในกลุ่มด้วย

ขั้นที่ 4 การสรุปและประยุกต์ใช้ กระบวนการขั้นนี้จะเป็นการหาข้อสรุปรวมของการเรียนรู้ทั้งหมด โดยการนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยของแต่ละกลุ่มมาเสนอผลการตัดสินใจ คำตอบและการให้เหตุผลรายละเอียดต่าง ๆ มีการเปรียบเทียบผลงานของแต่ละกลุ่ม การอภิปรายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และทำข

สุด คือ การที่นักเรียนสามารถหาข้อสรุปของสิ่งที่เรียนรู้มาทั้งหมด ได้รับความคิดรวบยอดของเนื้อหา กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนมีแนวทางและข้อเสนอแนะหลายรูปแบบที่นักเรียนแต่ละคนจะสามารถเลือกนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้

การจบบทเรียนในขั้นตอนนี้ ความสำคัญอยู่ที่นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ทักษะสำคัญที่จะช่วยได้ คือ การให้นักเรียนได้รู้จักประมวลเหตุผลต่าง ๆ แล้วสรุปความคิดรวบยอดออกมาเป็นข้อสรุปที่ชัดเจนทั้งทางด้านเนื้อหา เจตคติและการปฏิบัติต่อไป ครูผู้สอนจะต้องมีทักษะในการนำอภิปรายเพิ่มเติม การเตรียมคำถามและแนวทางนี้จะสามารถหาข้อสรุปของบทเรียนให้ได้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดให้

ขั้นที่ 5 เจตคติของนักเรียน การสร้างเจตคติให้เกิดขึ้น (INSIGHT) กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งจากกระบวนการที่สร้างขึ้น เจตคติของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ

ก. การให้ข้อมูลขั้นที่ 1 ในรูปของกิจกรรมการเรียนการสอนควบคู่กับสื่อการสอนบางประเภท การอบรมสั่งสอน การเทศนา การอ่านชีวประวัติของบุคคลที่น่าสนใจ ฯลฯ

ข. การดำเนินการตามกระบวนการตั้งแต่ขั้นการให้ข้อมูลจนถึงขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ซึ่งค่อนข้างจะมีรูปแบบหลักในการสร้างเจตคติให้กับผู้เรียนได้โดยตรงมากกว่า

ค. คุณลักษณะของครู แบบอย่างของคุณธรรม และการปฏิบัติของครูต่อนักเรียน การดูแลเอาใจใส่ ให้คำแนะนำแก่นักเรียน มีความเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างถูกต้องยุติธรรม สร้างบรรยากาศของชั้นเรียนและสิ่งแวดล้อมให้อบอุ่นเหมือนบ้าน สนับสนุนการกระทำดีของทุกคน

อย่างไรก็ตาม การสร้างเจตคติเมื่อพิจารณาจากรูปแบบที่สร้างขึ้นนักเรียน จะได้รับผลทางตรงและทางอ้อมรวมกันไป ในการเรียนการสอนเกี่ยวกับคุณธรรม ข้อนั้นโดยตรงหรือผลทางอ้อมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเหล่านั้นได้จบสิ้นลงแล้ว จะเห็นได้ว่าวิธีการและองค์ประกอบหลายด้านที่มีผลต่อการสร้างเจตคติของนักเรียน ครูจึงต้องปรับกระบวนการสอนนี้ให้เหมาะสมต่อการสอนแต่ละครั้ง รู้จักปลูกฝัง เจตคติทั้งทางตรงและทางอ้อม มีลำดับขั้นการสร้างเจตคติด้วยวิธีการง่าย ๆ หรือ ขั้นที่สูงขึ้นไป การเชื่อมโยงกับคุณธรรมที่ใกล้เคียงและประการสำคัญ คือ การให้ผู้เรียนได้ข้อสรุปที่ชัดเจน มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคุณธรรมข้อนั้นอย่างถูกต้อง ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานต่อการสร้างเจตคติ ค่านิยม วิธีการดำเนินการชีวิตของนักเรียนต่อไป

ขั้นที่ 6 การปฏิบัติจริงของนักเรียน การนำเนื้อหาสาระ กระบวนการ เรียนรู้ ข้อคิดที่ได้รับจากการเรียนรู้ในห้องเรียนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่ง เช่นเดียวกับการให้ความรู้และเจตคติแก่นักเรียน รูปแบบที่สร้างขึ้นเป็นกระบวนการนี้ ได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ในสิ่งที่เรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ การทบทวน หรือปฏิบัติจริงทำได้ในชั้นของการสำนึก การทดลอง และการนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยบางส่วนเท่านั้น อย่างไรก็ตามพื้นฐานสาระความรู้ ข้อคิดต่าง ๆ การตัดสินใจ และเจตคติของผู้เรียนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรจะได้ส่งเสริมปฏิบัติทางจริยธรรมของนักเรียนได้ดังต่อไปนี้ คือ

ก. การให้ปฏิบัติจริงในห้องเรียนหลังจากนักเรียนได้รับข้อมูลในขั้นที่ 1 สมบูรณ์เพียงพอแล้ว และหรือเมื่อกระบวนการขั้นที่ 1 การให้ข้อมูลจนถึงขั้นที่ 4 สรุปผลประยุกต์ใช้ได้จบเสร็จสิ้นลง

ข. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร (STUDENT ACTIVITIES) ให้นักเรียนได้ปฏิบัติร่วมกันในกิจกรรมที่พัฒนาทางด้านจิตใจ น้ำใจ และศีลธรรม อันได้แก่ ลูกเสือ เนตรนารี ชมรมอาสาพัฒนา กิจกรรมทางด้านกีฬา นันทนาการ การแข่งขัน การเข้าสังคม การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ

ค. การจัดกิจกรรมเสริมตนเอง (SELF ENHANCING ACTIVITIES) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติและเจตคติของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ โดยใช้สติปัญญาและสมาธิในการศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองเป็นกิจกรรมสั้น ๆ ในเวลาไม่มากแต่ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมประเภทนี้ไม่จำกัดสถานที่ อาจจะเป็นในชั้นเรียนนอกห้องเรียนก็เป็นได้ แต่ครูต้องดูแลให้ทั่วถึง และสิ่งสำคัญที่ครูต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก คือ การจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการแสดงออกและความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง และเป็นธรรมชาติของแต่ละคน

ขั้นที่ 7 การเสริมแรงและการติดตามผล การดำเนินการในขั้นตอนนี้ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ครูควรมีความเข้าใจที่สำคัญบางประการ คือ

- 1) การเสริมแรงและการติดตามผลมุ่งการช่วยเหลือนักเรียน มากกว่าการจับมัดหรือลงโทษนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ
- 2) ทุกสิ่งทุกอย่างครูสามารถนำมาพิจารณาใช้เป็นเครื่องเสริมแรงทางการศึกษาได้
- 3) การเสริมแรงใช้ในโอกาสที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของนักเรียน สามารถปรับพฤติกรรมของผู้เรียนได้
- 4) การเสริมแรงและการติดตามผลเป็นวิธีการใช้อย่างมีหลักเกณฑ์และต่อเนื่องและจะยุติเมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติจนเป็นลักษณะนิสัยแล้ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลการดำเนินงานตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนและ โรงเรียนที่มีต่อการ

เปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาอิสลามศึกษา และเพื่อศึกษาผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษาที่มีผลต่อคุณธรรมของ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยใช้ กลุ่มตัวอย่างจาก 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 300 คน โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 50 โรงเรียน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1,263 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 3 ฉบับคือ แบบสอบถามผู้ปกครอง นักเรียน แบบสอบถามโรงเรียน และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ ข้อมูลโดยการนำคำตอบและคะแนนผลการสอบมาแจกแจง ค่าความหาค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การกระจาย ผลการวิจัย พอสรุปได้ว่า

1) ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลาม ผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 100 เห็นด้วยกับภารกิจทางราชการจัดให้มีโครงการสอน ศาสนาอิสลาม และเห็นว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษามี ความเหมาะสมแล้ว ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนและ มีความต้องการให้เพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น

2) ความคิดเห็นของโรงเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลาม พบว่า อัตราการมาเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น ทั้งก็สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความเห็น ของผู้ปกครองนักเรียน ที่มีความต้องการให้บุตรหลานของตนไป เข้าเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษามากขึ้น จึงแสดงให้เห็นว่า โครงการสอนศาสนาอิสลาม ก็เป็นโครงการ หนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาการจัดการประถมศึกษา ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งปัญหาการขาดเรียน

3) ผลการเรียนรู้วิชาอิสลามศึกษา การวิเคราะห์คะแนนผลการทดสอบ วิชาอิสลามศึกษาในภาคความรู้ ระดับ ชั้นประถมปีที่ 4 พบว่าอยู่ในเกณฑ์สูงกว่าระดับ ความพอใจเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากครูสอนศาสนาอิสลาม ยังด้อยใน ความรู้ ความสามารถของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากบุคคล เหล่านี้ไม่เคยเรียนในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครูมาก่อน เพียงแต่ผ่านการอบรม เพียง 10 วันเท่านั้น

4) ผลการเรียนรู้วิชาอิสลามศึกษา ที่มีต่อคุณธรรมของหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 พบว่าหลังจากเรียนวิชาอิสลามศึกษาแล้ว นักเรียนมีคุณธรรมในทุก ๆ ด้าน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้มุ่งหวังไว้ คุณธรรมที่นักเรียนมีมากที่สุด คือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อชาติ และคุณธรรมที่นักเรียนมีน้อยที่สุด คือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความพอดี กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด และตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งในส่วนของคุณธรรมที่นักเรียนมีน้อยที่สุดนี้ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของผู้ปกครองนักเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่ได้เน้นให้มีคุณธรรมในส่วนนี้

บ็อราเฮง มะฮฺยูโซ๊ะ (2527) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การบริหารงานวิชาการตามโครงการสอนศาสนาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารงานวิชาการตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 137 คน ครูผู้สอนวิชาศาสนาอิสลาม จำนวน 137 คน และครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 137 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรสำหรับตอบแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างประชากรสำหรับการสัมภาษณ์อีก 105 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และหัวหน้าฝ่ายวิชาการที่ไม่ได้ตอบแบบสอบถาม รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 516 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพการบริหารงานวิชาการสอนศาสนาอิสลามในโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2) ปัญหาและอุปสรรคในงานบริหารงานวิชาการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏว่าปัญหาด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ อยู่ในระดับน้อย และมีข้อความเห็นตรงกัน "ครูสอนศาสนาอิสลามขาดความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรไปใช้" ปัญหาด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย และมีความเห็นตรงกันว่า "ครูสอนศาสนาอิสลามขาดความรู้ และทักษะในการจัดการเรียนการสอน" ปัญหาด้านสื่อการเรียนอยู่ในระดับปานกลางและมีความเห็นตรงกันว่า "ครูสอนศาสนาอิสลามขาดความรู้ และทักษะในการผลิตและใช้อุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา" ปัญหากิจกรรมเสริมหลักสูตร อยู่ในระดับน้อยและผู้บริหารเห็นว่ามีปัญหามากกว่าข้ออื่นคือ "ครูสอนศาสนาอิสลามขาดความรู้ และไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตร" ปัญหาด้านการนิเทศการศึกษา อยู่ในระดับน้อย และมีความเห็นตรงกันว่า "ศึกษานิเทศก์ระดับอำเภอและจังหวัดติดตามผลการใช้หลักสูตรน้อย" ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับน้อย และมีความเห็นตรงกันว่า "โรงเรียนขาดเครื่องมือวัดผลวิชาอิสลามศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เช่น ข้อสอบที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว"

คำ พาทอม (2529) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาอิสลามศึกษาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ตลอดจนการติดตามและประเมินผลโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลามศึกษา เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้ และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนการสอนอิสลามศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 19 คน ผู้บริหารระดับโรงเรียน จำนวน 193 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 29 คน ครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษา จำนวน 195 คน และครูสอนวิชาทั่วไป จำนวน 233 คน รวมทั้งสิ้น 669 คน ในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่และไค-สแควร์ (CHI-SQUARE) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1) ปัญหาเกี่ยวกับครูและวิทยาการผู้สอนอิสลามศึกษา พบว่า การยอมรับและความเชื่อถือของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อวิทยาการเป็นปัญหาสำคัญที่สุด รองลงมาคือ วิทยาการไม่มีวุฒิทางครู วิทยาการขาดความรู้และทักษะด้านภาษาไทย

2) ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พบว่า ปัญหาที่สำคัญมี 2 ประการ คือ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรรายวิชาศึกษา 2521 กับเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษา และเรื่องสื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ปัญหารองลงมาคือ ปัญหาเรื่องการจัดแบ่งเวลาที่ใช้มาจากวิชาอื่น ๆ จุดประสงค์และเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาไม่สอดคล้องกันกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และปัญหาเรื่องกิจกรรมที่มีลักษณะไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

3) ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการสอน พบว่า มีปัญหาสำคัญ 5 ประการ คือ การใช้สื่อประกอบการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอิสลามศึกษากับวิชาอื่น เช่น วิชาดนตรี นาฏศิลป์ ความเข้าใจของวิทยาการในเรื่องจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาของหลักสูตรกับกิจกรรมประกอบการสอน และเรื่องวิธีการวัดผลตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

4) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและบุคลากร พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ ความรู้ของผู้นิเทศวิชาอิสลามศึกษารองลงมาคือ การนิเทศการสอน และความสามารถการนิเทศของผู้นิเทศ

5) ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ค่าตอบแทนวิทยาการเป็นรายชั่วโมงมีอัตราน้อย การเบิกจ่ายและเอกสารต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามกำหนด การสอนอิสลามศึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนไปเรียนวิชาศาสนาที่อื่นได้ เป็นต้น และผู้วิจัยยังได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญ 2 อย่าง คือ การพัฒนาบุคลากร เช่น การอบรมวิทยาการเพิ่มเติมทางด้านหลักสูตรวิธีสอน การวัดผล รวมทั้งการอบรมเพื่อเพิ่มวุฒิทางวิชาชีพครูกับอีกวิธีหนึ่งที่จะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันคือ การพัฒนาหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษาให้มีความถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สมบุญ จารุวรรณ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยศึกษาในด้านความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรอิสลามศึกษาสภาพและปัญหาการจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร การวัดและการประเมินผลประจำครั้งที่ใช้ในการวิจัย คือ วิทยากรอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยวิธีการสุ่มแบบธรรมดา จำนวน 20% ของประชากรแต่ละจังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่างประชากร 78 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิดคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาและผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ หาค่าร้อยละ และการรวบรวมข้อมูลที่ได้โดยเรียงลำดับคำตอบในแต่ละด้านจากมากไปหาน้อย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1) สภาพการใช้หลักสูตร วิทยากรอิสลามศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรอยู่ในระดับพอใช้ วิทยากรอิสลามศึกษาได้จัดหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ในห้องสมุดและจัดหาทำสื่อการสอนโดยใช้เงินงบประมาณจากทางโรงเรียน จัดประจำสัมพันธ์การสอนวิชาอิสลามศึกษาโดยการออกพบปะผู้ปกครองในชุมชนการสอนส่วนใหญ่วิทยากรอิสลามศึกษาจะใช้วิธีการบรรยายและการประเมินผลโดยวิธีการสังเกต สำหรับการนิเทศผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้นิเทศมากที่สุดด้วยวิธีการให้คำแนะนำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร วิทยาการอิสลามศึกษาส่วนใหญ่จะมีปัญหาว่า เนื้อหาในหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน บางชั้นจึงสอนไม่ทันตามแผนการสอน ไม่มีห้องสำหรับจัด เป็นห้องละหมวดโดยเฉพาะ วิทยาการไม่มีทักษะในการจัดกิจกรรม ที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุด ขาดทักษะในการสอนแบบอภิปรายกลุ่ม การแบ่งกลุ่มทำ กิจกรรม ขาดความรู้ในการออกข้อสอบ และมีความต้องการในการนิเทศให้มากขึ้น

สุนทร ปิยะวสันต์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษากการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ พุทธศักราช 2523 โดยทำการศึกษากการใช้หลักสูตรด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนเพื่อการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดกลุ่มประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหาร และครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2532 ใช้การสุ่มตัวอย่างวิธี แบ่งชั้น จะได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 639 คน กลุ่มครูผู้สอน วิชาอิสลามศึกษา จำนวน 635 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บ ข้อมูลและวิเคราะห์ห้ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และเสนอเป็นตาราง ประกอบการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรโดยยึดแนวทางจากหลักสูตร อิสลามศึกษา 2523 ครูอิสลามศึกษามีการจัดทำบันทึกการสอน เพื่อในการเตรียมการสอนล่วงหน้า และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้อง กับจุดประสงค์การเรียนรู้อันของแต่ละบทเรียน ในด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอน ส่วนใหญ่มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนทำการสอนทุกครั้ง วิชาสอนที่ใช้กันมากคือ การฝึก ปฏิบัติ รองลงมาได้แก่การสาธิตและการอภิปราย มีการประเมินผลการสอนหลังจาก การสอนทุกครั้ง โดยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบบ่อยมากที่สุดคือขาดงบประมาณ รองลงมา คือบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน และช่วยเวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ ขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการนิเทศการสอนเนื่องจากผู้ที่มีความสามารถที่จะนิเทศวิชาอิสลามศึกษามีจำนวนน้อยและปัญหาที่พบบ่อยมากอีกประการหนึ่งไม่มีเวลาที่จะทำการสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาด้านการเรียนการสอน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษาขาดสื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดความรู้และทักษะในการวัดผลและการประเมินผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังนี้
  - 1.1 ด้านลักษณะความเป็นครู
  - 1.2 ด้านเทคนิคการสอน
  - 1.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและชุมชน
  - 1.4 ด้านการใช้อุปกรณ์การสอน
  - 1.5 ด้านการวัดและการประเมินผล
  - 1.6 ด้านผลการสอน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของครูในแต่ละด้าน
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้

สมมติฐานของการวิจัย

จากการได้ศึกษาเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษา ตลอดจนประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัยที่ได้คลุกคลีกับ

การเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา มาตลอดได้เป็น
แนวทางในการกำหนดสมมติฐานในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนที่มีอายุต่างกันจะมีความแตกต่างกัน
2. ประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนที่จบการศึกษาสูงสุดทางสายสามัญ
ต่างกันจะมีความแตกต่างกัน
3. ประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนที่จบการศึกษาสายศาสนาต่างกัน
จะมีความแตกต่างกัน
4. ประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนที่มีความรู้ด้านวิชาชีพครู หรือที่
จบการศึกษาด้านวิชาชีพครูกับผู้ที่ไม่มีความรู้หรือไม่จบการศึกษาด้านวิชาชีพครู จะ
มีความแตกต่างกัน และครูผู้สอนที่มีความรู้ด้านวิชาชีพครูต่างกันจะมีประสิทธิภาพการ
สอนแตกต่างกันด้วย
5. ประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการสอนต่าง
กันจะมีความแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์

การศึกษาหัวข้อประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษา ในโรงเรียน
ประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการคัดเลือก คุณสมบัติของครู
ซึ่งเป็นวิทยากรการสอนวิชาอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา
2. จะช่วยในการจัดหลักสูตรเพื่อการอบรมครูที่เป็นวิทยากรเดิมอยู่
แล้ว เพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของครู ซึ่งเป็น
เป็นวิทยากรเดิมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น
4. เพื่อช่วยเหลือครู ผู้สอนที่มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอน
5. เป็นแนวทางการประเมินโครงการอิสลามศึกษาในหัวข้ออื่น ๆ

ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อการวิจัย ครั้งนี้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา การศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอน วิชาอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้บริหารเป็นผู้ประเมินประสิทธิภาพตามองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1.1 ลักษณะความเป็นครู
- 1.2 เทคนิคการสอน
- 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและชุมชน
- 1.4 การใช้อุปกรณ์การสอน
- 1.5 การวัดและการประเมินผล
- 1.6 ผลการสอน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ คือครูอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เปิดการเรียนการสอน วิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประกอบด้วยครูผู้สอนทั้งหมด 650 คน

กลุ่มตัวอย่าง สุ่มจากประชากรทั้งหมดมา 178 คน

3. ตัวแปรที่จะศึกษา จำแนกได้ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ

3.1.1 วิทยุติ ของครูผู้สอน

3.1.1.1 ต่ำกว่า 35

3.1.1.2 35 - 45 ปี

3.1.1.3 46 ปีขึ้นไป

- 3.1.2 คุณวุฒิสายสามัญของครูผู้สอน
  - 3.1.2.1 ต่ำกว่า ม. 3 หรือ มศ. 3
  - 3.1.2.2 ม. 3 หรือ มศ. 3
  - 3.1.2.3 ม. 6 หรือ มศ. 5
- 3.1.3 คุณวุฒิทางการศึกษาของครูผู้สอน
  - 3.1.3.1 ไม่มีวุฒิทางการศึกษา
  - 3.1.3.2 ต่ำกว่าปริญญาตรี
  - 3.1.3.3 ปริญญาตรี หรือสูงกว่า
- 3.1.4 คุณวุฒิสายศาสนาของครูผู้สอน
  - 3.1.4.1 ชั้นปีที่ 4
  - 3.1.4.2 ชั้นปีที่ 7
  - 3.1.4.3 ชั้นปีที่ 10 หรือสูงกว่า
- 3.1.5 ระยะเวลาในการปฏิบัติงานตามโครงการอิสลามศึกษา
  - 3.1.5.1 1 - 4 ปี
  - 3.1.5.2 5 - 10 ปี
  - 3.1.5.3 11 ปีขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพการสอน ที่ได้จากการประเมินของผู้บริหาร ตามองค์ประกอบ 6 ประการ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ในการตอบแบบสอบถามของการวิจัยครั้งนี้ ผู้บริหารระดับโรงเรียนจะเป็นผู้ตอบและกำหนดระดับประสิทธิภาพการสอนของครู เกณฑ์ในการกำหนดระดับประสิทธิภาพของผู้บริหารทุกคน ถือว่าอยู่ในระดับเดียวกัน

2. องค์ประกอบทั้ง 6 ประการ ของประสิทธิภาพการสอนที่กำหนดในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องหลายเล่มรวมกัน จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอน

นิยามศัพท์

ความหมายและคำจำกัดความของคำศัพท์ต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. วิทยุฉิม หมายถึง อายุตามปฏิทิน
2. คุณวุฒิสายสามัญของครูอิสลามศึกษา หมายถึง วุฒิสถุญสูงสุดสายสามัญ
3. คุณวุฒิสายศาสนาของครูอิสลามศึกษา หมายถึง วุฒิสถุญสูงสุดสายศาสนา

อิสลาม

4. คุณวุฒิสายการศึกษาของครูอิสลามศึกษา หมายถึง วุฒิสถุญสูงสุดสาย

วิชาชีพครู

5. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน หมายถึง จำนวนปีที่ ทำการสอน วิชาศาสนาอิสลามของวิทยากรสอนศาสนา ตามโครงการอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้

6. ประสิทธิภาพการสอน หมายถึง การสอนของครูที่ได้วางแผนการไว้ล่วงหน้า ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ ซึ่งการสอนที่มีประสิทธิภาพนี้จะประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

6.1 ลักษณะความเป็นครู หมายถึง การมีความศรัทธาในอาชีพครู มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง มีความรู้ความชำนาญในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี ฝึกฝนและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา มีมนุษยสัมพันธ์มีความคล่องแคล่ว มีความกระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน มีความจริงใจ ให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน

6.2 เทคนิควิธีการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอน การ จัดห้องเรียน การเตรียมความรู้ การใช้ตำราประกอบการสอนได้อย่างดี มีการ ถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย การให้โอกาสนักเรียนได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนการสอน สามารถสอนตรงตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและชุมชน หมายถึง การ สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้นักเรียนมีความอยากเรียน นักเรียนกล้าแสดงออก ครูฟังความคิดเห็นของนักเรียน เป็นกันเองช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้อง เรียน สามารถเป็นที่ปรึกษาที่ดีของนักเรียน และปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความยอมรับ และปรารถนาดีอย่างจริงใจ

6.4 การใช้อุปกรณ์การสอน หมายถึง การใช้อุปกรณ์การสอนได้ เหมาะสมกับเนื้อหา วิธีสอน มีการวางแผนการใช้อุปกรณ์ สามารถใช้อุปกรณ์อย่าง คล่องแคล่วถูกต้อง รวมถึงการรักษาห้องปฏิบัติงาน เช่น ห้องละหมาด

6.5 การวัดและการประเมินผล หมายถึง สามารถใช้การ ประเมินผลหลาย ๆ วิธี ประเมินด้วยความยุติธรรม สามารถสร้างแบบทดสอบที่มี คุณภาพสามารถวัดผลได้ มีการปรับปรุงการเรียนการสอนหลักจากการวัดและการ ประเมินผล

6.6 ผลการสอน หมายถึง พฤติกรรม และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ที่เกิดจากการเรียนการสอน โดยใช้มาตราวัดระดับช่วงชั้น (Interval Scale)

7. โครงการอิสลามศึกษา หมายถึง โครงการที่จัดสอน วิชาศาสนา อิสลาม ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นโครงการที่สนอง นโยบายการจัดการศึกษา เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ

8. ครูอิสลามศึกษา หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลาม มี ความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้ดี ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากอำเภอ จังหวัด ได้รับการรับรอง จากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและผ่านการอบรมตาม หลักสูตรการอบรมครูสอน วิชาอิสลามศึกษาที่สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการ ศึกษา 2 ได้กำหนด

9. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัด นราธิวาส ปัตตานี
ยะลา สตูล และสงขลา

10. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้เปิดทำการสอนศาสนาอิสลาม
ในโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

11. ผู้บริหาร หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่
อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนวิชาอิสลามศึกษา